

ROLUL LIBERTĂȚII DE EXPRIMARE ÎN ECLESIOLOGIA CONTEMPORANĂ

Iuliu-Emanuel GALEA, BTh, MATS,

Universitatea Emanuel din Oradea, România

ABSTRACT: *The Role of Freedom of Expression in Contemporary Ecclesiology.*

The believer is called a free man because his sins have been forgiven, because he has been redeemed and no longer lives in sin (he is not a slave of sin). He is free to live in obedience to God and to worship according to the standard left by God. In this sense, the question asked most often at the end of a church service is this: „Did you like it?”. In other words it would sound like this: “did you enjoy it?” The implication behind the question is that the church service was supposed to make the person feel good. And if a church service makes you feel good, you like it, if it doesn't make you feel good, you don't like it. The problem with such an approach is that it is nowhere to be found in God's Word. It is only found in the hearts and minds of those addicted to the sensory, to emotions. People judge everything, including the church services, according to how it makes them feel. The purpose of the church service is not to make people feel good.

Keywords: *freedom, emotions, Word, God, freedom, worship, contemporary.*

Introducere

Afirmarea libertății în închinare este un subiect destul de larg, însă, cu părere de rău, nu este încă foarte bine definit. Una dintre caracteristicile libertății¹ ar fi: posibilitatea de a deveni mai buni, mai educați și mai responsabili; însă, cu părere de rău, omenirea folosește libertatea în cealaltă direcție, și aume, în direcția încălcării tuturor regulilor.

În ce privește libertatea în închinare, aici putem sublinia faptul că Scriptura nicăieri nu ne îndeamnă să simțim mai întâi, cu atât mai mult

1 Ioan-Gheorghe Rotaru, *Om-Demnitare-Libertate*, Cluj-Napoca, Editura Risoprint, 2019, pp. 201-215.

să ne simțim bine. Scriptura nu clasifică emoțiile și experiențele religioase ca fiind autentice sau false, de dorit sau nu, în funcție de cum fac omul să se simtă. Din contră, Scriptura menționează ceea ce ar trebui să știm, mai înainte de a simți ceva. Iacov spune în Iacov 1:3 în contextul încercărilor „ca unii care știți”, nu ca unii care simțiți. Adică în încercare, ceea ce știm determină ceea ce simțim, nu invers. Problema în eclesiologia contemporană este că adeseori ceea ce simțim a înlăturat cu totul ceea ce ar trebui să știm mai întâi din Cuvântul lui Dumnezeu.

Apostolul Pavel spune în 2 Corinteni 5:1 în contextul morții în trupul acesta „știm în adevăr...”. Adică și dacă ar fi să murim în trup, știm că vom fi împreună cu Domnul. Nu „simțim”, ci „știm”. Scriptura întotdeauna ne îndeamnă să știm. Nu să simțim. Deoarece cunoașterea se bazează pe Adevărul revelat al lui Dumnezeu și Adevărul revelat trebuie să discearnă, să filtreze emoțiile. Nu emoțiile trebuie să preia controlul definind însuși Adevărul. Adeseori în eclesiologia contemporană nu Adevărul explică, definește, discerne emoțiile ci Adevărul este definit de emoții, de ceea ce simte, de cum se simte ascultătorul. Mai mult, apostolul Pavel în 2 Timotei 4 îi lasă lui Timotei unul dintre cele mai relevante și actuale avertismente cu privire la Biserică. „Va veni vremea, când oamenii nu vor putea suferi învățătura sănătoasă, ci îi vor ghidila urechile să asculte lucruri plăcute”.

În structura unora dintre epistole precum Romani, Efeseni, 1 Petru, se poate observa cum prima parte a epistolei este partea doctrinară. Ea conține adevărurile care trebuiesc știute, învățătura de bază. Iar în a doua parte a cărții avem partea practică, aplicativă. Adeseori în eclesiologia contemporană, oamenii vor lucruri „practice și relevante”. Dar practicalitatea și relevanța mesajului nu poate fi separată de învățatură, de adevăr. Altfel de unde știe, cum discerne ascultătorul că lucrurile „relevante” pe care le aude sunt biblice?

Experiențele și emoțiile trebuie trecute prin filtrul Cuvântului. Deoarece cunoașterea lui Dumnezeu nu poate să fie niciodată separată de Scriptură. Omul nu-L poate cunoaște pe Dumnezeu prin emoții și experiențe afară de Scriptură. Conform Isaia 8:20 toate încredințările, emoțiile și experiențele noastre trebuie să fie încercate în lumina lucrării Duhului Sfânt. Martin Luther (1483-1546) în mod repetat spunea că dacă un om nu poate găsi în Scriptură sau nu poate explica cu Scriptura experiențele și emoțiile pe care le pretinde, atunci ele sunt de la cel rău.²

2 Beeke, *Reformed Preaching*, Wheaton, IL., Crossway, 2018, p. 28.

Aceasta este o armă pe care cel rău în mod foarte eficient o folosește în lupta împotriva Împărăției lui Dumnezeu, și anume, amestecarea emoțiilor contrafăcute cu emoțiile adevărate, fără ca oamenii să discearnă care este una și care este alta. În această lucrare se va aborda problema amestecării, confundării emoțiilor firești cu autenticele emoții ale harului, punându-se accent pe deosebirea între emoțiile spirituale autentice și emoțiile spirituale false. Oriunde Dumnezeu lucrează și Împărăția Lui este înaintată, cel rău va căuta să semene neghină. Iar o parte din neghină este semănată sub forma emoțiilor spirituale false, adică, emoții și experiențe care nu pot fi demonstrate sau dovedite cu Scriptura.³

Succesul celui rău constă în faptul că face omul să creadă că aduce Domnului o jertfă plăcută Lui, în timp ce ea este de fapt o urâciune înaintea Lui. Oamenii pot fi înșelați că se află pe calea mântuirii când de fapt sunt pe calea pierzării, bazându-se pe diverse emoții simțite. Emoțiile religioase îi pot face pe oameni să aibă o părere bună despre ei, crezând că sunt împăcați cu Dumnezeu, când ei sunt de fapt osândiți. În final, oamenii pot avea impresia că sunt plini de zel pentru Dumnezeu, activi în lucrarea Lui. O extremă este negarea cu totul a emoțiilor și necesității lor. Cealaltă extremă este accentuarea emoțiilor până acolo încât Cuvântul cade pe un loc secundar. Cel rău caută să-i ducă și pe unii și pe alții în extreme, astfel încât parcă sunt incapabili să găsească calea de mijloc. Depinde de extrema spre care sunt mai ușori influențabili fiecare, în funcție de contextul fiecăruia.⁴ De aceea, întrebarea este aceasta: care sunt adevăratele emoții spirituale cauzate de harul divin? Pentru a nu fi induși în eroare, datoria credincioșilor este să discearnă unde se află adevăratele emoții duhovnicești.

Acceptarea unei abordări sentimentale a eclesiologiei fără a lua în calcul consecințele este motivul principal al acestei lucrări. Biserica condusă de emoții și simțuri nu mai este Biserica condusă de Capul și Mântuitorul ei, Domnul Isus Hristos. De aceea se vor prezenta în această lucrare manifestarea tot mai răspândită a sentimentalismului în lumea evanghelică contemporană, robia simțurilor care îi ține pe mulți strâns legați, consecințele ei cât și remedii pentru a împiedica această otrăvă să se răspândească mai departe.

3 Jonathan Edwards, *The Treatise on Religious Affections*, Boston, Mass, James Loring, 1821, pp.15–17.

4 *Ibidem*, pp.19–22.

1. Rolul libertății emoțiilor în eclesiologia contemporană

Emoțiile au un rol important în viața Bisericii ca trup al lui Hristos, dar și în viața fiecărui credincios. Ce sunt însă emoțiile? Emoțiile sunt cele mai puternice și sensibile manifestări ale înclinației și voinței sufletului. Dumnezeu a înzestrat sufletul cu două facultăți: una prin care omul percepe, judecă, discerne lucrurile numită „înțelegere”. Iar cea de a doua, care dezvoltă o anume înclinație față de lucrul auzit, văzut, studiat, aprobând sau dezaproband. Prin această funcție a sufletului omul nu rămâne simplu spectator, indiferent, ci manifestă plăcere sau aversiune față de ceea ce trăiește și experimentează. Această funcție a sufletului este numită „înclinație” sau „voință”⁵

Dezbaterile pe tema emoțiilor sau absența acestora nu sunt recente. Ele au jucat un rol important și în trezirile spirituale din secolul 18. Protestantii se aflau și atunci la poluri opuse, unii militând pentru fel de fel de manifestări emoționale, alții militând pentru sobrietate. Unii încurajau oamenii să simtă, ca dovadă a credinței autentice.⁶

Manifestările înclinației și voinței sufletului sunt variate și diverse ca intensitate. Voința și emoțiile nu sunt două facultăți. Emoțiile nu se deosebesc de voință într-un mod esențial, nici nu diferă de acțiunile voinței și de înclinațiile sufletului. Diferența o face vitalitatea și sensibilitatea acestor manifestări. Așadar, emoțiile sufletești nu diferă de voință și înclinație, voința fiind incapabilă să se manifeste, decât în măsura în care este afectată de emoții. Ea nu e scoasă din starea de indiferență decât afectată într-un fel sau altul.⁷

Există și acte ale voinței și înclinației care nu sunt numite în mod obișnuit „emoții”. Atunci când un om acționează voluntar, există o exercitare a voinței și a înclinației. Înclinația este cea care ne guvernează acțiunile, dar nu toate actele înclinației și voinței din cadrul acțiunilor obișnuite din viața de zi cu zi sunt emoții. Însă cele numite în mod normal „emoții” nu diferă în esență de ele, ci doar în gradul și modul de exercitare. Nu trupul, ci mintea este sediul emoțiilor. Numai sufletul poate avea idei, manifesta

5 *Ibidem*, p. 26.

6 Todd M. Brenneman, *Homespun Gospel: The Triumph of Sentimentality in Contemporary American Evangelicalism*, Oxford, Oxford University Press, 2014, p.3.

7 Edwards, *The Treatise on Religious Affections, Somewhat Abridged, to Which Is Now Added a Copious Index of Subjects*, p.28.

plăcere sau aversiune față de aceste idei. Sufletul gândește, urăște, se bucură, este îndurerat, etc.⁸

Emoțiile și pasiunile nu sunt același lucru. Emoția pare să fie în sens obișnuit mai bogată în semnificație decât pasiunea. Emoția este folosită pentru a descrie toate actele puternice ale voinței și înclinației. Pasiunea este descrisă ca un act mai brusc, cu efecte puternice, în urma căreia inima, mintea, nu se mai pot controla.⁹ Dar pot să existe emoții religioase puternice și totuși ele să nu aibă a face cu credința autentică.¹⁰

Emoțiile pot fie să trezească repulsie, aversiune, respingere sau emoții care poartă sufletul înspre un anumit lucru. Din cea de a doua categorie fac parte dragostea, dorința, speranța, bucuria, recunoștința, mulțumirea. Din prima categorie fac parte ura, teama, mânia, durerea etc. Există și emoțiile care sunt un amestec între cele două. Mila, care este un amestec între un sentiment din prima categorie, ura față de lucrul care face o persoană să sufere și unul din cea de a doua categorie, față de persoana care suferă.¹¹

2. Defnirea și clasificarea emoțiilor libere în închinare

Emoțiile autentice se descoperă în încercare, pe când emoțiile false sunt mistuite de încercare. În 1 Petru 3:8 apostolul Petru prezintă starea minții creștinilor cărora li se adresează în vremurile de persecuție. „Domnul Isus pe care voi îl iubiți fără să-L fi văzut, credeți în El fără să-L vedeți și vă bucurați cu o bucurie negrăită și strălucită”. Astfel de încercări aduc un folos întregit credinței adevărate. Prin ele, se arată adevărul și se arată că este vorba despre credință adevărată. De asemenea deosebesc religia adevărată de cea falsă arătând și diferența între ele. Încercările testează credința credincioșilor, arătând natura inimii lor. Dacă se dovedesc autentice, ele au ca urmare slava, lauda și cinstea. Apoi încercările fac să se manifeste frumusețea autentică și atractivitatea credinței. Atunci când este încercată, credința apare ca fiind ca mai de preț decât aurul. Nu în ultimul rând, încercările rafinează credința autentică, contribuind la maturizarea ei. Astfel, în mijlocul încer-

⁸ *Ibidem*, p.28.

⁹ *Ibidem*, p.29.

¹⁰ Solomon Stoddard, *A Guide to Christ*, Early American Imprints, Northampton [Mass.], Printed by Andrew Wright, 1816, p.2.

¹¹ Edwards, *The Treatise on Religious Affections, Somewhat Abridged, to Which Is Now Added a Copious Index of Subjects*, p.29.

cării, adevărata credință sau emoțiile religioase se manifestă prin dragostea față de Domnul Isus și bucuria găsită în El.¹²

Reiese, așadar, faptul că fundamentul bucuriei creștine este Domnul Isus Hristos. Această bucurie vine din credința în El: „Credeți în El fără să-L vedeți și vă bucurați”. Apoi această bucurie ca și emoție este „negrăită și strălucită”. Este foarte diferite de bucuriile firești, trupești, plăcerile firii. Bucuria sfântă are originea cerească, este ceva supranatural datorită cadrului în care se crează și a modalității în care apare. Este negrăită în ceea ce privește intensitatea ei. Și era o bucurie strălucită, plină de slavă, glorioasă. Ea nu corupe sau înjosește mintea, precum bucuriile firești. Era o pregustare a bucuriei cerești. Ea înălța mintea la o stare de binecuvântare cerească și umplea mintea de lumina slavei lui Dumnezeu. Așadar, în încercare, o astfel de bucurie reprezintă emoția autentică. Astfel, emoțiile se testează în cele mai mari greutăți, încercări și persecuții. După cum aurul încercat în foc este curățit și credința întărită, tot astfel emoțiile sunt purificate și dovedite ca fiind autentice sau nu, în încercări. Emoțiile religioase prezentate de apostolul Petru în 1 Petru 1 sunt dragostea și bucuria.¹³

Așadar, *adevărata credință constă în emoții*. Cine poate contesta faptul că adevărata credință constă în acte puternice și pline de viață ale înclinației și voinței sufletului sau în manifestările pline de putere ale inimii? Creștinismul autentic nu constă în dorințe slabe, amorțite, lipsite de viață, puțin deasupra indiferenței. În Romani 12:11 apostolul Pavel sfătuiește: „Fiți plini de râvnă cu duhul, sluiți Domnului”. În Deuteronom 10:12 găsim scris: „Acum Israele, ce alta cere Domnul de la tine decât să te temi de Domnul, Dumnezeul tău, să umbli în toate căile Lui, să iubești și să slujești Domnului Dumnezeului tău din toată inima și din tot sufletul tău?”. De asemenea, în Deuteronom 6:5 citim: „Să iubești pe Domnul Dumnezeul tău cu toată inima ta, cu tot sufletul tău și cu toată puterea ta”. Orice credincios care nu este plin de zel și pasiune și nu are voința și înclinațiile profund implicate, nu folosește la nimic. Lucrarea lui Dumnezeu, lucrările religioase sunt atât de mărețe încât manifestările inimii omului în fața lor nu se pot ridica la înălțimea naturii și importanței lor dacă nu dau dovadă de vitalitate și putere. În nici un alt domeniu al vieții nu se cere o atât de viguroasă acțiune a înclinațiilor noastre decât în domeniul religios. Pe de altă

12 *Ibidem*, pp.23–24.

13 *Ibidem*, pp.24–26.

parte, în nici un alt domeniu nu este mai odios un duh căldicel. Adevărata credință și adevărtele emoții religioase sunt pline de putere, ele izvorând din inimă.¹⁴ Însă doar pentru că un om simte emoții puternice și are parte de experiențe ce par a fi supranaturale, nu înseamnă că el este duhovnicesc sau că acele emoții sunt cauzate de harul divin.¹⁵

De aceea credința adevărată este numită „puterea evlaviei”. Nu doar o formă de evlavie fără putere, precum menționează apostolul Pavel în 2 Timotei 3:5. În inima celor care au credință, Duhul lui Dumnezeu stârnește emoții puternice și sfinte. Apostolul explică acest fapt prin versetul: „Dumnezeu nu ne-a dat un duh de frică ci de putere, de dragoste și de chibzuință”, găsit în 2 Timotei 1:7. Aceste manifestări sfinte vor fi mai puternice decât orice emoție firească și eficiență în a le întrece în durată pe cele din urmă. Oriunde există credință adevărată, vor exista și emoții puternice, manifestări puternice ale înclinației și voinței spre lucrurile divine.¹⁶

Dumnezeu nu doar a dat emoții oamenilor, ci a făcut din ele sursa oricărei acțiuni omenești. Emoțiile nu doar aparțin naturii umane, ele sunt o parte importantă a ei. Tot astfel, emoțiile sfinte nu doar aparțin omului înnoit, ci reprezintă o parte importantă, determinantă și definitorie a lui. Astfel că religia adevărată este foarte practică. Credința adevărată este practică. Dumnezeu a făcut natura umană în așa fel încât emoțiile să fie izvorul acțiunilor omenești, de unde se trage concluzia că adevărata credință trebuie să constea în mare parte din emoții.¹⁷

Natura umană este în mare parte inactivă dacă nu este mânată de emoții, fie înspre bine, sau înspre rău. Emoțiile îi pun pe oameni în mișcare. Emoțiile oamenilor reprezintă izvorul acțiunilor lor. De aceea, cel care posedă doar cunoștințe doctrinare și face speculații fără a simți și trăi, nu se implică niciodată cu adevărat în credință.¹⁸

Lucrurile spirituale nu pot schimba omul decât în măsura în care îl afectează. Mulțimi de oameni ascultă Cuvântul lui Dumnezeu și aud despre lucrurile și lucrările glorioase ale lui Dumnezeu, însă nu au nici un efect asupra lor. Nu sunt afectați de ceea ce aud și în consecință dispoziția și

14 *Ibidem*, pp.30–31.

15 Brenneman, *Homespun Gospel*, p.4.

16 Edwards, *The Treatise on Religious Affections, Somewhat Abridged, to Which Is Now Added a Copious Index of Subjects*, pp.31–32.

17 *Ibidem*, p.32.

18 *Ibidem*, p.32.

purtarea nu le este schimbată. Oameni care aud despre puterea, măiestria, înțelepciunea, slava, infinitatea lui Dumnezeu, ochii Lui care sunt atât de curați încât nu pot să vadă răul. Aud despre Domnul Isus și lucrarea Lui de mântuire, lucrurile mărețe din veșnicie pregătite de Dumnezeu, poruncile lui Dumnezeu, mesajul Evangheliei, dar rămân exact la fel cum au fost înainte, fără urmă de schimbare. Deoarece nu sunt afectați de ceea ce aud. Și așa vor rămâne până când vor fi mișcați.¹⁹

Scriptura mereu așează credința în contextul emoțiilor. Ea vorbește despre teamă, speranță, dragoste, dorință, bucurie, durere, recunoștință, mânie, compasiune, zel, etc. Scriptura așează adeseori religia în preajma unei temeri sfinte față de Dumnezeu. Adevărata evlavie este numită „frica de Domnul”. Nădejdea în Dumnezeu și Cuvântul Său este o parte importantă a credinței autentice. Teama sfântă și nădejdea sunt așezate adeseori alături, făcând parte din caracterul sfinților. Nădejdea este o parte atât de importantă a credinței autentice încât apostolul Pavel spune Romani 8:24 „am fost mântuiți în nădejde”. În 1 Tesaloniceni 5:8, nădejdea mântuirii este prezentată ca fiind coiful soldatului creștin. Evrei 6:19 definește credința ca ancora sufletului.²⁰

Scriptura arată că emoția dragostei este parte din credință, dragoste față de Dumnezeu, de semenii, dragostea lui Dumnezeu pentru lume și oameni. Dar și ura este o emoție puternic religioasă. Prin ură poate fi arătată adevărata credință: Proverbe 8:13 „frica de Domnul este urărea răului”. Credincioșii sunt chemați să-și arate sinceritatea inimii, urând răul. Psalmul 97:10 „urâți răul, cei ce iubiți pe Domnul”. Psalmul 101:2, 3 „nu voi pune nimic rău înaintea ochilor mei, voi ură răul”. Sentimentul urii răului este o dovadă a sincerității creștine.²¹ Scriptura prezintă adevărata credință rezumând-o la dragostea lui Dumnezeu, izvorul tuturor celorlalte emoții, cea dintâi și cea mai mare poruncă. În Romani 13:8, se arată că „dragostea este împlinirea legii”. De asemenea, în Galateni 5:14 se argumentează: „toată Legea se cuprinde într-o singură poruncă, să iubești pe aproapele tău ca pe tine însuși”. Mai mult, în 1 Timotei 1:5 există un îndemn clar înspre acest aspect: „Ținta poruncii este dragostea, care vine dintr-o inimă curată, dintr-un cuget bun și dintr-o inimă neprefăcută”. Cunoscutul text din 1

19 *Ibidem*, p.33.

20 *Ibidem*, pp.34–35.

21 *Ibidem*, p.35.

Corinteni 13 arată că fără dragoste, cea mai profundă cunoaștere, cele mai alese daruri și extraordinare discursuri, cele mai scumpe jertfe, nu valorează nimic.

Dorința sfântă manifestată prin foame, tânjire, sete după Dumnezeu și sfințenie este manifestată în Scriptură ca fiind o parte importantă a credinței adevărate: Isaia 26:8 „sufletul suspină după numele Domnului”, Psalmul 27:4 „un lucru doresc fierbinte, să locuiesc toată viața în Casa Domnului”.²²

Bucuria sfântă este parte a credinței autentice, fiind roada Duhului Sfânt, o emoție autentică: Matei 5:12 „bucurați-vă și veseliți-vă pentru răsplata cerească”, 1 Tesaloniceni 5:16 „bucurați-vă întotdeauna”, Filipeni 3:1 „bucurați-vă în Domnul”, 4:4 „Bucurați-vă întotdeauna”. Bucuria sfântă este o dovadă a sincerității. Întristarea sfântă, plânsul, frângerea inimii sunt menționate ca emoții sfinte ale adevăratei credințe. Ele sunt adesea prezentate ca fiind calitățile distincte ale sfinților. Matei 5:4 ”Ferice de cei ce plâng”.²³

O altă emoție des menționată este recunoștința, în special la adresa lui Dumnezeu. Împreună cu compasiunea, mila, este de asemenea esențială adevăratei credințe. Oamenii buni sunt numiți milostivi în Scriptură: Matei 5:7 „Ferice de cei milostivi”. În Mica 6:8, Dumnezeu cere ca omul să facă dreptate, să iubească mila și să umble smerit cu El. Zelul este considerat un element esențial între emoțiile sfinților. În Tit 2:14 este prezentat zelul măreț pe care l-a avut în vedere Mântuitorul atunci când S-a dat pentru noi: „El S-a dat pe Sine Însuși pentru noi”. Același zel lipsea laodicienilor, care erau căldicei.²⁴

Scripturile arată că adevărata credință se rezumă la dragoste. Exercițierea înțelegerii și discernământului nu poate fi lăsată la o parte. Învățătura Domnului Isus este aceea că, cea mai mare poruncă este să iubești pe Domnul, Dumnezeul tău, cu toata inima ta, cu tot sufletul tău și cu tot cugetul tău. A doua asemenea ei, să iubești pe aproapele tău ca pe tine însuși. În Romani 13:8 se explică: „cine iubește pe aproapele său a împlinit Legea, dragostea este deci împlinirea Legii”. De asemenea, în 1 Timotei 1:5 este menționat: „Ținta poruncii este dragostea”. În 1 Corinteni 13 apostolul

22 *Ibidem*, p.36.

23 *Ibidem*, p.37.

24 *Ibidem*, pp.38-39.

Pavel arată că fără dragoste, cea mai profundă cunoaștere, cele mai alese daruri, sunt zadarnice.²⁵ Un studiu atent al sfinților de pe paginile Scripturii arată că viața lor de credință a fost copleșită de emoții.

Cu toate că emoțiile sunt parte a credinței autentice, o examinare atentă a lumii evanghelice arată că mare parte a ei a abandonat intelectualul și raționalul în favoarea unei vieți religioase ghidate de emoții și bazate pe senzorial.²⁶

Însăși natura rugăciunii arată că emoțiile sunt parte a credinței autentice. Când credinciosul se roagă, menționând desăvârșirea lui Dumnezeu, maiestatea, puterea, gloria Lui, și nevrednicia și păcătoșenia noastră, rolul nu este de a-I mișca inima lui Dumnezeu ca să ne arate îndurare, nici să-L informăm pe Dumnezeu. Ci ele au rolul de a ne mișca inimile prin lucrurile pe care le exprimăm și de a ne pregăti pentru binecuvântările cerute. Lăudarea lui Dumnezeu prin cântări de adorare are rolul de a trezi și exprima emoții religioase. Iar însăși sentimentele și emoțiile trezite de tot ce înseamnă divin în inima omului arată că unul dintre scopurile pentru care Dumnezeu a lăsat Cuvântul Său este pentru a schimba omul.²⁷ Este însă posibil ca un om să ia promisiunile Scripturii și să se apropie de Cuvânt cu mare bucurie, datorită promisiunilor, fără a se încrede însă în Domnul Isus Hristos. Emoțiile sunt puternice dar credința autentică lipsește. Este încredere în primisiuni nu în Domnul Isus. Oameni care vor promisiunile, dar nu vor un Mântuitor.²⁸

În Scriptură, inima împietrită este inima care nu este mișcată sau afectată în nici un fel de lucrurile spirituale. Indiferent de natura sau mijlocul prin care s-ar încerca provocarea lor. De aceea este numită „inimă de piatră”. Dumnezeu îl apreciază pe Iosia pentru că are o inimă sensibilă la adevăr (1 Împărați 2:19). Scriptura de asemenea prezintă cauza unei astfel de inimi împietrite care nu răspunde la nici un stimul, păcatul. Dar atunci este limpede că harul și sfințenia produc opusul, emoții sfinte în inima omului. Nu orice emoție este o dovadă a unei inimi de carne, emoții egoiste precum

25 *Ibidem*, pp.38–39.

26 Brenneman, *Homespun Gospel*, p.5.

27 Edwards, *The Treatise on Religious Affections, Somewhat Abridged, to Which Is Now Added a Copious Index of Subjects*, p.48.

28 Stoddard, *A Guide to Christ, or, The Way of Directing Souls That Are under the Work of Conversion*, pp.8–9.

mânia, ura, lăudăroșenia și alte emoții egoiste care înalță eul se manifestă în cea mai împietrită inimă.²⁹

Așadar, este evident că adevărata credință este formată în mare parte din emoții, emoții sfinte. Dar natura emoției trebuie judecată nu după intensitatea de moment, ci după durata și constanța în care își păstrează acea intensitate.³⁰

Așadar, *credința autentică este formată în mare parte din emoții*. Cei care afirmă că emoțiile religioase sunt cu totul nepotrivite sau rele, greșesc. Da, anumite emoții de moment, create prin diverse mijloace, pot să dea inimii o stare de euforie temporară, iar mai apoi omul să se întoarcă „precum câinele la ce a vărsat”. Dar numai pentru că unii întrebuințează astfel de mijloace ca să creeze astfel de emoții, ele nu trebuie discreditate cu totul. De cealaltă parte, nu orice emoție și simțire este o manifestare a harului lui Dumnezeu. Trebuie cercetate natura și sursa acelor emoții. De aceea este nevoie de discernământ pentru a nu aproba, dar nici a nu discredita orice emoție religioasă. Însă este limpede că una dintre cele mai eficiente arme ale celui rău este semănarea neghinei în grâu prin emoții contrafăcute, emoții false care să imite lucrarea Duhului Sfânt. De cealaltă parte, când emoțiile sunt discreditate, cel rău seamănă de cealaltă parte neghină. Ideea conform căreia orice fel de emoție sau manifestare este nedemnă de luat în seamă și oamenii ar trebui să se păzească de ele este nefondată. Astfel cel rău transformă religia într-un formalism fără viață. Religia adevărată este alcătuită din mult mai mult decât emoții. Dar emoțiile sunt o parte atât de importantă încât nu poate exista fără ele.³¹

Nu există credință adevărată acolo unde nu există emoții și la fel de adevărat este că nu există credință adevărată acolo unde există numai emoții. Trebuie să existe lumină, înțelegere, discernământ, și o inimă mișcată și aprinsă. Unde există căldură numai, emoții și senzații fără lumină și discernământ, nu poate exista nimic divin sau ceresc. Unde există doar lumină și cunoaștere fără căldură, acea cunoaștere nu este o cunoaștere spirituală a lucrurilor divine. Dacă sunt bine înțelese și adevărate, adevărurile spiritual mărețe vor mișca inima.³²

29 Edwards, *The Treatise on Religious Affections, Somewhat Abridged, to Which Is Now Added a Copious Index of Subjects*, p.51.

30 *Ibidem*, p.52.

31 *Ibidem*, pp.52–53.

32 *Ibidem*, p.54.

Disprețul față de emoțiile religioase reprezintă cea mai bună cale de a împietri nima, încurajând nepăsarea și insensibilitatea. A critica negativ toate emoțiile religioase este calea cea mai sigură de a închide ușa inimii lor în fața oricărei credințe autentice. Cei care au emoții religioase puține, au și puțină credință. Este la fel de adevărat însă că există multe emoții false. Faptul că un om are multe emoții nu arată credință autentică. Dar dacă nu le are deloc, arată același lucru, o credință care nu este autentică. Așadar, având în vedere extremele, calea de mijloc constă nu în respingerea, nici aprobarea tuturor emoțiilor, ci în a avea discernământ să distingem emoțiile, aprobându-le pe unele și respingându-le pe altele.³³

Apoi, dacă este adevărat că adevărata credință este formată în mare parte din emoții, trebuie să se dorească acele instrumente care trezesc emoțiile sfinte. Credinciosul trebuie să caute să citească astfel de cărți, să asculte astfel de predici, să se închine astfel apropiindu-se de Dumnezeu în rugăciune, prin cântare. Predicarea nu trebuie să fie rece și formală, nici să caute să stârnească doar emoții. Cei care se lasă duși de emoții și le trezesc simțirile orice stimul care nu are legătură cu religia autentică sunt slabi și ignoranți. În ei sunt trezite fel de fel de emoții prin diverse mijloace, dar nu emoțiile harului sau emoții care să arate către har.

De asemenea, *omul trebuie să se păzească de insensibilitatea față de emoțiile autentice, smerindu-se înaintea lui Dumnezeu. Deoarece adeseori lucrurile mărețe spirituale nu mișcă omul deloc. Este tendința ca omul să se lase mișcat de orice manifestare care nu trezește emoții sfinte. Emoțiile oamenilor sunt adeseori trezite și mișcate de alte lucruri, în alte domenii decât cel al credinței. Atunci când vorbește despre interesele lumesti ale oamenilor, plăceri exterioare, reputație, poftă, toate sunt mai puternic simțite și exprimate. Dar cât de insensibili sunt majoritatea oamenilor atunci când este vorba de a se lăsa mișcați de lucrurile mărețe ale lumii viitoare. Cât de amorțite sunt simțirile lor. Cât de grele și împietrite le sunt inimile. Față de aceste lucruri, iubirea lor este rece, dar iubirea pentru lucrurile lumii este aprinsă, zelul scăzut și recunoștința slabă.*³⁴

Sunt oameni care ascultă vorbindu-se despre nemărginita dragoste a lui Dumnezeu, bogăția caracterului Său, jertfa Domnului Isus, și totuși rămân reci și indiferenți. Ce altceva ar putea sau ar trebui să emoționeze omul

33 *Ibidem*, pp.54–55.

34 *Ibidem*, p.56.

mai mult? Se poate prezenta omului ceva mai măreț și mai glorios? Ceva de un interes mai profund? Dacă credem în manifestarea emoțiilor religioase atunci le trebuiesc manifestate în aceste circumstanțe. Edwards spunea:

Slava și frumusețea lui Dumnezeu, care este cel mai vrednic în Sine să fie obiectul admirației și iubirii noastre, sunt expuse în cel mai mișcător mod cu putință, strălucind în toată puterea pe fața Răscumpărătorului întrupat, infinit de iubitor, blând și milostiv care Și-a dat viața pentru noi. Toate virtuțile Mielului lui Dumnezeu, smerenia Sa, răbdarea Sa, blândețea, supunerea, ascultarea, iubirea, compasiunea Lui, ne sunt prezentate într-un asemenea mod încât să miște cu cea mai mare putere imaginabilă emoțiile noastre, fiindcă toate aceste calități au fost greu încercare și au fost exercitate în împrejurările cele mai dificile, având atunci manifestarea cea mai strălucitoare. Chiar și în timpul ultimelor Sale suferințe, acele suferințe negrăite și nemaivăzute pe care Le-a îndurat din dragoste și milă față de noi.³⁵

De asemenea, natura urâcioasă a păcatelor omului afectează și conștientizează, deoarece omul realizează ce efecte a avut asupra Răscumpărătorului care le-a luat asupra Lui și a suferit în locul lui. Aici este vizibilă ura lui Dumnezeu împotriva păcatului dar și mânia și dreptatea Sa. Mânia care a pedepsit atât de teribil păcatele noastre în Cel care Îi este infinit de scump Tatălui, dar ne-a iubit atât de mult. Ce motiv de smerenie și pocăință așadar, deoarece nu suntem mai afectați și nu simțim mai mult ceea ce ar trebui să simțim, și dăm curs tuturor simțirilor care nu au în ele esența credinței adevărate.³⁶

De aceea se vor prezenta semne care nu confirmă, nici nu infirmă prezența emoțiilor religioase autentice. Și se vor prezenta apoi dovezi clare ale lucrării harului lui Dumnezeu care stârnește emoții sfinte în inimile oamenilor.

3. Semne care nu arată că emoțiile sunt cauzate de harul divin

Sunt oameni care afirmă că sunt întotdeauna mișcați de emoții religioase. De aceea, pentru a face o diferență între emoțiile sfinte și emoțiile firești, se vor prezenta mai întâi semne care nu arată neapărat o dovadă sigură a faptului că emoțiile sunt sfinte, autentice, provocate de credință autentică prin mijloace spirituale.

35 Edwards, p.57.

36 *Ibidem*, p.58.

Faptul că emoțiile religioase sunt extraordinar de intense nu este o dovadă că sunt cauzate de harul divin. Este nevoie ca emoțiile religioase să fie intense și cei care îi condamnă pe cei care au astfel de emoții intense, greșesc. Dar în același timp, emoțiile intense nu reprezintă în ele însele o dovadă a faptului că sunt de natură spirituală și produse de har. Apostolul Pavel le spune galatenilor în Galateni 5:14 despre emoțiile pe care le-au avut la început, dar pe parcurs se întreba dacă au fost autentice, dacă nu fuseseră cumva în zadar. Poporul Israel a avut emoții puternice oridecâte ori Dumnezeu îi călăuzea, dar curând se duceau după alți dumnezei. Oamenii au fost impresionați și emoționați de minunile Domnului Isus, până când El le-a explicat minunile prin Cuvânt, atunci n-au mai fost emoționați. Așadar, pot exista emoții într-un context religios de o intensitate foarte mare dar care să nu fie cauzate de harul lui Dumnezeu³⁷

Faptul că emoțiile afectează trupul nu este o dovadă că sunt cauzate de harul divin. Fiecare emoție, într-un fel sau altul are un efect asupra trupului. Nu există gânduri și emoții intense care să nu afecteze trupul. Cu cât sunt mai intense gândurile și emoțiile cu atât afectează mai mult trupul. Dar nu doar emoțiile spirituale influențează corpul uman. Prin urmare emoțiile care afectează trupul nu reprezintă un semn care să dovedească faptul că schimbările sunt cauzate de emoții religioase sau nu. Descoperirile spirituale sau înțelegerea lucrurilor spirituale poate copleși trupul, dar la fel poate să facă o mulțime de stimuli din lume care nu au nimic a face cu harul divin.³⁸

Faptul că emoțiile influențează comportamentul, oferind fluentă, fervoare, vorbire schimbată, atunci când vorbesc despre lucruri religioase nu este o dovadă că sunt cauzate de harul divin. Aceasta este o greșeală pe care o fac cei care se încred în propria lor judecată și în discernământul lor, nu în Sfânta Scriptură. Dacă se afirmă despre cineva că dintr-o dată a început să vorbească, poate chiar să-l laude pe Dumnezeu, etc. Zelul și vorbirea spirituală nu este un semn al emoției autentice religioase. Edwards spune:

Atunci când sunt la fel de puternice, emoțiile false tind să se exprime chiar cu mai multă tărie decât cele adevărate, fiindcă este în natura credinței false să se dea în spectacol și să facă paradă, cum se întâmplă și în cazul fariseilor.³⁹

37 *Ibidem*, p.64.

38 *Ibidem*, pp. 67–68.

39 *Ibidem*, p.70.

Cineva care vorbește întotdeauna numai despre experiențele sale, sau ale altora, fără a se ancora în Cuvânt sau fără a predica cu credincioșie Cuvântul, sau pune mai de grabă importanța experiențelor deasupra Cuvântului sau ajunge să exegeteze Cuvântul pe baza experiențelor, arată mai de grabă vădit că nu are nimic a face cu lucrarea harului divin. Un pom cu prea multe frunze rareori produce rod. Tot astfel și oamenii care vorbesc mult despre experiențe, dar fără Cuvânt. Așadar, faptul că oamenii tind să vorbească mult despre lucruri religioase, experiențe religioase, poate avea ca și cauză lucrarea harului lui Dumnezeu, dar nu neapărat, dacă vorbirea nu este însoțită de cunoaștere a Scripturii.⁴⁰

Faptul că oamenii nu își cauzează singuri emoțiile, că ele nu se datorează planurilor sau puterii oamenilor nu este o dovadă că sunt cauzate de harul divin. Faptul că emoțiile nu sunt produse de oameni sau ca se nasc în mintea lor într-un mod pe care nu și-l pot explica nu dovedește că aceste emoții sunt cauzate de har. Ei pot să spună "nu am făcut-o eu și n-aș putea s-o repet nici să vreau". Și trag astfel concluzia că emoția respectivă a fost lucrarea lui Dumnezeu. Dar există și alte duhuri care influențează mintea afară de Duhul Sfânt. Duhuri înșelătoare care lucrează să ducă oamenii în rătăcire și care se prefac adesea în îngeri de lumină, imitând lucrarea lui Dumnezeu. Dar în același timp ele pot să fie lucrarea harului lui Dumnezeu. Însă faptul că omul însuși sau altcineva nu cauzează emoțiile nu afirmă, nici nu infirmă lucrarea harului. De altă parte, oamenii pot avea anumite impresii asupra minții lor care să nu fie produse de ei înșiși sau de un duh rău, ci de Duhul lui Dumnezeu. Nu se iau în calcul persoanele care poate din cauza precară a sănătății sau a minții au diverse emoții și impresii.⁴¹

Stoddard observă cum toate semnele vizibile ale convertirii pot să fie prezente și în credincioșii autentici și în falșii convertiți. De aceea este atât de dificil a discerne grâul de neghină. De aceea se fac adeseori greșeli când când oamenii sunt judecați sau se judecă singuri punându-și încrederea în emoțiile și sentimentele lor.⁴²

Faptul că emoțiile sunt cauzate de texte din Scriptură care vin omului în minte într-un anumit moment, într-un anumit context, nu este o dovadă că

40 *Ibidem*, p.70.

41 *Ibidem*, pp.74–77.

42 Solomon Stoddard, *An Appeal to the Learned*, New York, Boston, printed : New-York, Reprinted by James Parker, 1751, p.12.

ele sunt cauzate de harul divin, sau că sunt emoții sfinte, spirituale. Chiar dacă emoțiile ar fi de speranță, bucurie, mângâiere, etc. Edwards spune:

Atunci când omul spune că o făgăduință din Scriptură i-a venit în minte de parcă cineva i-ar fi amintit-o, neavând nici un rol în amintirea ei, nu se gândea la ea, i-a venit dintr-odată în minte. Și emoțiile l-au copleșit, lacrimile au început să curgă, era plin de bucurie și nu se putea îndoii. Și sunt astfel siguri că acele emoții sunt sfinte, autentice.⁴³

Unde se poate găsi un asemenea principiu în Scriptură? Emoțiile sfinte pot fi cauzate de anumite texte dar la fel de bine pot fi cauzate de folosirea abuzivă a textelor, scoase din context, nu din înțelegerea și folosirea lor corectă. De aceea se poate spune că experiențele conforme cu Cuvântul sunt corecte, emoțiile care își au temelia în Scriptură sunt corecte, atunci când Cuvântul este interpretat corect. Nu este neapărat cazul și pentru emoțiile care sunt cauzate de câteva texte biblice care îi vin omului în minte într-un context anume. Nu este nevoie de o putere mai mare de a aduce în minte un text din Scriptură decât a aduce în minte capacitatea de a compune poezii și cântece lumești. Cei care cred că Satana nu se folosește de textele Scripturii chiar ca să înșele, se înșeală singur.⁴⁴

Pe Însuși Domnul Isus cel rău L-a purtat dintr-un loc în altul, făcându-I promisiuni, scoțând Scriptura din contextul ei. Și dacă diavolul a făcut asta cu Mântuitorul, nu are nici o problemă să facă asta cu orice om. Spre exemplu Satan poate să îndese în mintea omului numai versete despre binecuvântare și promisiuni, omițând orice verset care conține avertismentele Cuvântului lui Dumnezeu, mesajele despre judecată. Și astfel bietul păcătos rămâne înșelat, punându-și nădejdea în promisiuni și binecuvântări scoase din context. Așadar, oamenii pot avea emoții intense de speranță, bucurie, care se nasc pe baza unor texte din Scriptură, din făgăduințele Cuvântului. Dar ele nu reprezintă o dovadă de netăgăduit că au ca și cauză harul divin.⁴⁵

Se mai poate spune aici că oamenii pot experimenta emoții pline de bucurie, care să însoțească Cuvântul și să se nască din El, ele nefiind de la Satan, nici din inima lor, ci din lucrarea Duhului Sfânt, dar care să nu aibă

43 Edwards, *The Treatise on Religious Affections, Somewhat Abridged, to Which Is Now Added a Copious Index of Subjects*, pp.76–77.

44 *Ibidem*, p.78.

45 *Ibidem*, p.79.

o influență mântuitoare. În pilda semănătorului cel ilustrați prin sămânța căzută între stânci s-au bucurat și au primit Cuvântul cu bucurie, ele s-au născut din Cuvânt și ele semănau cu sămânța căzută în pământ bun. Dar asemănător cu neghina, diferența o face rodul în timp. Ele nu au fost emoții mântuitoare.⁴⁶

Faptul că emoțiile simțite sunt pline de dragoste nu este o dovadă a faptului că sunt cauzate de harul divin. Este evident din Scriptură că oamenii pot să aibă un fel de dragoste și totuși fără har mântuitor. Mântuitorul vorbește despre oameni care au o astfel de dragoste dar care nu perseverează în timp și nu ajung la mântuire (Matei 24:12, 13). Dragostea care nu durează, ci se pierde, nu mântuiește. Unii ar spune că sentimentul dragostei nu poate veni de la cel rău deoarece el nu poate iubi. Și așa este, dar poate imita, falsifica dragostea autentică. Cu cât un lucru este mai prețios cu atât vor exista mai multe imitații ale lui. Aurul se imită, argintul, diamantele, pietrele scumpe. Dar nimeni nu se grăbește să imite pietrele și cuprul. Tot astfel, Satan caută să imite poate cel mai prețios sentiment, acela al dragostei.⁴⁷

Sunt oameni care par să-L iubească foarte mult pe Domnul Isus, să aibă emoții puternice și totuși fără har. Unii au afirmat „Doamne, te vom urma oriunde vei merge”. Alții au aclamat „Osana”. Însă unii oameni mărturisesc emoții puternice față de Dumnezeu și că au un duh de dragoste față de Dumnezeu și vor să-L slăvească, manifestări care seamănă foarte mult cu harul mântuitor. Însă emoțiile lor sunt mai mult puternice decât mântuitoare.⁴⁸

Chiar emoțiile care par a fi religioase nu înseamnă că sunt cauzate de harul divin. Există emoții contrafăcute, false, pentru orice emoție autentică, cauzată de harul divin. Spre exemplu, regretul evlavios față de păcat, ca cazul lui Faraon, Saul, Ahab, sau al poporului Israel în pustie. Frica de Domnul în cazul samaritenilor care „se închinau Domnului dar și dumnezeului lor” (2 Împărați 17:32). De asemenea, este bucuria, ilustrată în pilda semănătorului prin sămânța căzută între stânci. Zelul poate fi contrafăcut, zelul lui Iehu, al lui Pavel înainte de convertire. Persoanele care nu au harul mântuitor pot avea dorințe religioase puternice, ca dorințele lui Balaam, exprimate prin viziunea poporului lui Dumnezeu în contrast cu soarta re-

46 *Ibidem*, p.80.

47 *Ibidem*, pp.80–81.

48 Solomon Stoddard, *A Guide to Christ*, Early American Imprints, Northampton, Mass, Printed by Andrew Wright, 1816.

stului lumii. Nădejdea mântuirii poate fi contrafăcută, asemenea fariseilor care se încredeau în faptele și meritele lor. Faptul că aceste emoții se manifestă pe rând sau deodată nu este o dovadă a harului mântuitor.⁴⁹

Spre exemplu, un om este îngrozit de frica iadului și ajunge chiar în pragul disperării. Dar el vede la un moment dat într-o viziune o imagine, o persoană, pe cineva care i-ar spune „bucură-te, păcatele îți sunt iertate”. Și presupune că Dumnezeu i s-a descoperit și i s-a arătat lui, dar nu a fost un moment mai înainte în care să-L fi acceptat pe Hristos, să-și fi predat viața Lui. Dar ce pasiuni și emoții se vor naște în inima lui! Și a celor care mărturisesc fel de fel de vise și viziuni în care Dumnezeu Însuși li s-a arătat. Inima lor este plină de apreciere și bucurie față de imaginarul dumnezeu care li s-a arătat. Va vorbi mereu despre experiența prin care a trecut, și câte a făcut Dumnezeu pentru el. Și ascultarea de dumnezeul acela e lucru ușor, recunoscându-și nevrednicia, stând smerit înaintea lui Dumnezeu. Se vor întreba mereu asemenea lui Saul „de ce eu?”. Se bucură acum să fie cu toți cei care-i aplaudă experiențele, în același timp exprimânduși dezacordul și nemulțumirea față de toți cei care nu i le aprobă. Și cât timp este fierbinte, proaspătă experiența lui, și credința lui pare că este fierbinte. Dar în timp experiența devine distantă și rece, iar credința lui la fel. Și atunci caută altă experiență care să „îl îplinească”. Cine nu crede că astfel de lucruri se pot întâmpla și se întâmplă, n-a studiat îndeajuns natura omului. După cum din dragostea adevărată divină se nasc toate emoțiile creștine, tot astfel dintr-o dragoste contrafăcută se nasc toate emoțiile false.⁵⁰

Natura omului poate fi comparată cu un pom care are mai multe ramuri. Toate pornesc din aceeași rădăcină. Dacă seva de la rădăcină este bună, așa va fi și seva din ramuri. Roadele vor fi bune și sănătoase. Dacă seva este otrăvitoare, la fel va fi și rodul. Doar cel care va mânca din pom va face diferența. Pomii pot să fie identici, aparent nu este nici o diferență între ei. Tot astfel, poate exista o asemănare copleșitoare între emoțiile adevărate și cele false, cu privire la forma, exprimarea și persoanele care le simt. Diferența poate fi ilustrată cu visele paharnicului și pitarului lui Faraon. Amandoi au istorisit visul, paharnicul primind o tâlcuire favorabilă, pitarul spera ca va primi la fel, tâlcuire favorabilă. Dar deși visul semăna atât de bine, semnificația a fost complet opusă.⁵¹

49 *Ibidem*, pp.83–84.

50 *Ibidem*, pp.84–85.

51 *Ibidem*, pp.86–87.

Faptul că emoțiile religioase îi fac pe oameni să petreacă timp în activități eclesiale, nu dovedește că sunt cauzate de harul divin. Harul mântuitor într-adevăr face oamenii să își găsească plăcerea în asemenea practici. Dar o asemenea predispoziție poate fi găsită și în viața celor care nu au har. Mulți sunt implicați în activități eclesiale din motive egoiste. Falsa credință îi poate face pe oameni să facă multe lucruri, să postească, să dea zeciuiala, exemplul fariseilor. Să asculte cu plăcere predicarea. De asemenea este posibil să fie și lucrarea harului. Dar zelul și dedicarea nu sunt în ultimă instanță o dovadă nici pentru, nici împotriva lucrării harului. Mulți oameni sunt implicați în activități eclesiale care nu au nici parte nici legătură cu mântuirea Domnului Isus Hristos.⁵² Chiar a petrece timp în compania oamenilor duhovnicești nu este o dovadă a lucrării harului. Ahitofel a fost merue lângă David. Stoddard afirmă că nici măcar durerea pentru problemele bisericii, dorința de a vedea oameni mântuiți nu pot fi dovadă de necontestat a emoțiilor autentice.⁵³

Faptul că oamenii ajung să-L laude pe Dumnezeu nu este o dovadă a că emoțiile sunt cauzate de harul divin. Nimeni nu va condamna o persoană care va face asta. Deoarece, în cuvintele lui Ezechiel, oamenii pot să vorbească cu gura dulce de tot, iar în inima lor să umble după poftele lor. Oamenii pot să aibă sentimente puternice de vinovăție înaintea lui Dumnezeu, dar precum a avut Saul, rămânând cu o mândrie și dușmănie față de David, deși era împărat.⁵⁴

Faptul că emoțiile religioase duc la manifestări exterioare care îi fac chiar și pe sfinți să se bucure atunci când le văd, nu este o dovadă că sunt cauzate de harul divin. Sfinții nu au un asemenea discernământ încât să poată să spună cu certitudine cine este evlavios și cine nu. Iar a judeca după înfățișare este întotdeauna primejdios. Dumnezeu este sigurul care poate să privească în inima omului. Edwards spune:

Cei care se grăbesc să eticheteze starea altor persoane, lăudându-se cu talentul lor extraordinar și discernământul lor în deosebirea acestor lucruri, de parcă totul ar fi limpede pentru ei, sunt niște judecători slabi și sfătuitori primejdioși. Îi trădează ori prea puțina lor experiență, ori că au judecată slabă, ori că au o măsură prea mare de mândrie și

52 *Ibidem*, pp.101–102.

53 Solomon Stoddard, *A Treatise Concerning Conversion*, Boston, James Franklin, 1719, p. 82.

54 *Ibidem*, pp.104.

încredere în sine, însoțite de ignoranță în ceea ce privește propria persoană. Oamenii înțelepți și experimentați vor proceda cu atenție în asemenea cazuri.⁵⁵

Atunci când un om manifestă evlavie și mărturisește credință în Domnul Isus, este de datoria bisericii să-l primească bine în sânul ei. Dacă mai târziu abandonează calea credinței, se arată că evlavia lor n-a fost nimic mai mult decât un foc de paie, sau n-a avut ca sursă lucrarea harului mântuitor. Oamenii pot avea diverse afecțiuni și emoții cu privire la Dumnezeu, care seamănă cu dragostea sinceră față de El. După cum pot avea față de oameni diverse emoții care să semene cu dragostea sinceră. Astfel de lucruri pot exista în viața cuiva, dar să nu fie nimic mai mult decât influențele obișnuite ale Duhului lui Dumnezeu, însoțite de amăgirile Satanei și de o inimă rea și înșelătoare. Acestea pot fi însoțite chiar de un temperament natural și blând, o cunoaștere doctrinară a credinței, o familiarizare cu modul de vorbire al sfinților, o abilitate de a-și potrivi vorbirea și comportamentul după audiență. Cât de mare poate să fie asemănarea între un sfânt și un ipocrit.⁵⁶

Diferența dintre pacea omului duhovnicesc și a celui care nu este al Domnului e aceea că pacea interioară a celui care nu este duhovnicesc este prezentă fie că el face sau nu face lucruri ce țin de evlavie. Atâta timp cât nu face fapte care în ochii lui ar părea detestabile.⁵⁷

Demn de menționat este că ipocritul rareori realizează că este ipocrit, de cele mai multe ori fiind înșelat. De aceea, biserica nu este chemată să judece în grabă, după aparențe, după florile pomilor care pot fi frumoase și promițătoare, ci mai târziu, după rod. Unii ipocriți arată o mai mare încredințare decât sfinții uneori.⁵⁸

4. Semne care arată că emoțiile libere sunt cauzate de harul divin

Este clar că Dumnezeu nu a intenționat niciodată să ofere reguli prin care omul să știe 100% care oameni sunt practicanți ai credinței autentice și care nu. Nici nu a lăsat reguli care să arate fără certitudine care emoții sunt ca-

55 *Ibidem*, pp.121.

56 *Ibidem*, pp.121–122.

57 William Ames, *Conscience with the Power and Cases Thereof*, Facsimile, Amsterdam, Norwood, N.J., 1975, p.37.

58 Solomon Stoddard, *The Nature of Saving Conversion*, Boston, Edmund Sawyer, 1770, p.128.

uzate de harul divin. Nu este chemată Biserica în ultimă instanță să separe oile de capre, grâul de neghină.

Mai mult, dacă cineva trăiește în păcat și neascultare, oricâte reguli și semne i-ar arăta cineva, nu va vedea, nu va înțelege. E ca și cum cineva ar da indicații vizuale cuiva care stă în întuneric. Nu îl va ajuta. De aceea, nici un semn sau regulă nu poate mulțumi persoanele care se află într-o asemenea stare. Siguranța în ultimă instanță se obține prin sfințire, răstignirea firii și a păcatului și creșterea în sfințenie, acesta este planul lui Dumnezeu. Nu ca omul să se bazeze în final pe anumite semne ale emoțiilor. Prezentarea acestor semne poate însă să fie un mijloc de prevenire al ipocriziei în viața celor care trăiesc în lumină. Însă pentru cineva care se bazează pe experiențele lui trecute sau prezente, fiind înșelat de propria lui înțelepciune, experiență și îndreptățire, nici un semn nu îl va ajuta să își vadă ipocrizia oricâte dovezi i-ar prezenta cineva.⁵⁹

Emoțiile cauzate de harul divin sunt cele care influențează inima în mod supranatural. Oamenii care au emoții sfinte sunt oameni duhovnicești, spiritali. Ei sunt prezentați în Noul Testament în contrast cu oamenii firești, lumești. În 1 Corinteni 2:14, 15, este prezentat omul firesc care nu pricepe lucrurile sfinte și omul duhovnicesc care le înțelege. Creștinii sunt numiți duhovnicești deoarece sunt născuți din Duhul, datorită influențelor Duhului Sfânt care se fac simțite. Dar omul firesc nu primește lucrurile Duhului lui Dumnezeu, căci pentru el sunt o nebunie. Emoțiile spirituale ale harului sunt însoțite și produse de o înțelegere a adevărurilor și lucrurilor spirituale cu totul diferită de înțelegerea de până atunci, o înțelegere a adevărurilor divine.⁶⁰ Emoțiile lor sunt stârnite și mișcate de lucrările lui Dumnezeu, nu de simțurile firii. Ei nu caută să experimenteze lucrurile sfinte prin intermediul simțurilor firești. Omul firesc, natural, experimentează numai senzațiile și emoțiile firești. Doar omul duhovnicesc, născut din Dumnezeu poate experimenta lucrarea Duhului și emoțiile specifice acesteia.

Lucrurile pe care le percepem prin simțuri, auz, văz, pipăit, miros, gust, sunt externe, iar simțurile acestea pot să cauzeze emoții care să nu fie altceva decât un produs al imaginației. Este greșit a se presupune că o experimentare a unei emoții puternice prin aceste simțuri are neapărat origine spirituală, sfân-

59 *Ibidem*, pp.135–37.

60 *Ibidem*, pp.137–40.

tă. Experiențele personale, chiar prin vise și vedenii, în care omul are impresia că are parte de slava lui Dumnezeu, sunt interpretate de oamenii cu mai puțin discernământ și pricepere, ca și cum ar fi lucrarea harului divin. Însă astfel de emoții exterioare nu sunt cu totul diferite de ceea ce poate să simtă un om firesc. Astfel că imaginea pe care și-o formează cineva în minte despre Domnul Isus sângerând și atârând pe cruce nu e cu nimic mai spirituală în ea însăși decât imaginea pe care au avut-o cei care au fost prezenți acolo. Nu i-a mântuit nici pe unii, nici pe alții. Imaginea pe care o au oamenii astăzi despre Dumnezeu și slava lui nu e cu nimic mai mântuitoare decât imaginea pe care o avuseseră israeliții în pusiul Sinai. Imaginea Domnului Isus pe care și-o crează oamenii în imaginația lor nu este cu nimic superioară imaginii pe care catolicii, spre exemplu, și-o crează despre El. Iar emoțiile clădite pe asemenea închipuiri nu sunt cu nimic superioare decât cele care se nasc în inimile oamenilor ignorați atunci când văd icoane, spre exemplu. Balaam a văzut steaua care răsare din Iacov dar în inima lui n-a răsărit „lucefărul strălucitor de dimineață”. A fost doar un om natural, firesc.⁶¹

Imaginile formate în mintea omului sunt cu mult mai prejos decât exercițiile intelectuale ale sufletului. Astfel că nu există nimic în natura ideilor sau a închipuirilor referitoare la forme exterioare pe baza cărora să se poată trage concluzia că sunt deasupra puterii celui rău de a le produce. El le poate produce și a produs asemenea idei. În Deuteronom 13:1 se vorbește despre „proroci sau visători care se ridică să vestească semne și minuni”, dar îndeamnă la a urma alți dumnezei, deși semnul se împlinește. Există idei externe plasate în mințile preoților, vrăjitorilor păgâni. Satan i-a arătat Domnului Isus toate împărățiile și strălucirea lor. Așadar, nici un fel de reprezentare exterioară nu poate fi o dovadă a puterii divine. Dumnezeu nu dă oamenilor mângâiere prin textele Scripturii în care să-I asigure de iubirea Lui mai înainte ca ei să aibă credință, independentă de toate acestea, în El.⁶² Credinciosul ia în calcul atât promisiunile cât și avertismentele Cuvântului lui Dumnezeu și ambele trezesc în el emoții sfinte. Promisiunile îl încurajează, iar avertismentele îl aduc înspre Hristos. Doar sfinții pot face acesc lucru.⁶³ Aplicarea Cuvântului lui Dumnezeu în inima omului este

61 *Ibidem*, pp.155–157.

62 *Ibidem*, pp.160–167.

63 Thomas Shepard, *The Sincere Convert*, Morgan, PA., Soli Deo Gloria Publications, 1999.

lucrarea Duhului Sfânt asupra omului regenerat, viu spiritual. Ea nu poate avea loc asupra omului mort spiritual.

Emoțiile cauzate de harul divin au ca fundament lucrările mărețe ale lui Dumnezeu, nu interesul personal. Excelența și slava lui Dumnezeu, Cuvântul și lucrările Lui sunt motivația pentru care un om sfânt iubește aceste lucruri. Dacă un om astfel Îl iubește pe Dumnezeu încât privește la El ca binele suprem și planurile Lui ca și interesul său, atunci el va dori glorificarea lui Dumnezeu și părtășia cu El. Ceea ce Îl face pe Dumnezeu cu adevărat demn de dorit și iubit este caracterul Său, virtuțile Sale.⁶⁴

Dar și iubirea de sine poate stă la baza unor emoții față de Dumnezeu. Atunci când omul n-a ajuns să își vadă păcătoșenia în fața Lui, nu a înțeles cât L-a întărâtat la mânie, și își formează în inima lui o imagine convenabilă despre Dumnezeu, ca și cum Cel Preaînalt ar fi ca și omul. Și ajung să aibă simțiri și emoții față de idolul creat de ei, dar sunt departe de a-L iubi pe Dumnezeul revelat în Scriptură.⁶⁵

Dar pentru sfinți, Dumnezeu este demn de iubit datorită a ceea ce este El și ce a făcut în Domnul Isus. Harul minunat și fără seamăn al lui Dumnezeu este manifestat în lucrarea de mântuire a Domnului Isus Hristos. Bunătatea lui Dumnezeu față de ei este ca o oglindă pe care El le-o așează în față. Perfecțiunea Lui este desfătarea sfinților. Calea mântuirii este astfel o cale a desfătărilor în Dumnezeu. Adevăratul credincios, atunci când are parte de emoții sfinte, este gata să vorbească despre Dumnezeu, perfecțiunile lucrărilor Sale, frumusețea Domnului Isus, lucrarea minunată a Evangheliei. Minte lui este atât de captivată de descoperirile sfinte încât nu mai privește la sine și realizările sale.⁶⁶

Emoțiile cauzate de harul divin au ca temelie frumusețea desăvârșirii morale a lucrurilor divine. Dragostea față de lucrurile sfinte, datorită frumuseții și farmecului desăvârșirii lor morale este începutul tuturor emoțiilor sfinte. Sfinții Îl iubesc pe Dumnezeu pentru frumusețea sfințeniei Sale, pentru perfecțiunile Sale morale. Dragostea adevărată față de Dumnezeu începe cu desfătarea în sfințenia Sa. Și sfințirea în viața copiilor Lui.⁶⁷

Emoțiile cauzate de harul divin se nasc în urma iluminării minții, care astfel poate să înțeleagă sau să perceapă corect și spiritual lucrurile divine. Emo-

64 Edwards, *The Treatise on Religious Affections*, pp.185–187.

65 *Ibidem*, p.188.

66 *Ibidem*, pp.189–195.

67 *Ibidem*, pp.196–201.

țiile sfinte nu sunt căldură (emoție) fără lumină (înțelegere). Ele se nasc din înțelegere. El înțelege mai mult din lucrurile sfinte, înțelege mai mult despre Dumnezeu și lucrarea Lui, despre adevărurile Evangheliei. Există o mulțime de emoții, de asemenea, care nu se nasc din iluminarea înțelegerii. Când se întâmplă astfel, este o dovadă sigură că oricât de intense ar fi, acele emoții nu sunt spirituale. Natura umană este astfel croită încât mintea nu este afectată de altceva decât de ceea ce înțelege.⁶⁸

Astfel atunci când sfinții văd excelența Domnului Isus și a lucrării Sale, conștienți de valoarea sângelui vărsat pentru ei, lucrul acesta îi aduce în părtășie cu El. Această frumusețe spirituală, sfântă, este vizibilă numai pentru cei născuți din nou. Edwards spune:

A înțelege spiritual Scriptura, înseamnă să ți se deschidă ochii minții, ca să privești minunata desăvârșire spirituală a lucrurilor slăvite conținute în înțelesul ei adevărat, lucruri care au fost dintotdeauna acolo, de la scrierea ei. A privi manifestările atractive și strălucite ale perfecțiunilor divine, perfecțiunea și suficiența lui Hristos, excelența și înțelepciunea căii de mântuire prin Hristos, slava spirituală a poruncilor și promisiunilor Scripturii, lucruri care sunt și au fost dintotdeauna în Biblie și care ar fi fost văzute și înțelese mai dinainte, dacă nu ar fi existat orbirea, fără să li se dea un sens nou, prin faptul că au fost trimise de Dumnezeu unei persoane particulare, spuse lui din nou, cu un sens nou.⁶⁹

Emoțiile cauzate de harul divin sunt însoțite de o convingere atât intelectuală cât și spirituală cu privire la realitatea lucrurilor divine. Emoțiile harului așadar se trag din adevărurile Evangheliei. În mod natural, mintea omului este opusă adevărurilor Evangheliei.

Emoțiile cauzate de harul divin sunt însoțite de smerenie. Este vorba despre un simț pe care îl are creștinul referitor la totala sa insuficiență, nevrednicie, urâciune, însoțită de o stare corespunzătoare a inimii. Ei se leapădă se ei înșiși de bună voie, se supun de bună voie. Se referă la lepădarea omului de înclinațiile sale lumești, abandonarea obiectelor plăcerilor lumești și lepădarea înălțării de sine, renunțarea la prestigiul și slava personală. Astfel sfinții vor renunța la eul lor de bună voie, anihilând eul. Desigur, adevărata smerenie îi face pe oameni să-i socotească pe alții mai buni decât ei înșiși: Filipeni 2:3 "în smerenie fiecare să privească nu numai la foloasele

68 *Ibidem*, pp.210–215.

69 *Ibidem*, pp.226.

lui, ci și la foloasele altora”. Realizările religioase nu strălucesc în ochii lor. Nu își admiră propria frumusețe și propriile realizări. Unii sunt numiți creștini faimoși, alții se numesc singuri creștini faimoși. Emoțiile false sunt însoțite de obicei de o smerenie contrafăcută. Sunt oameni care pun mare preț pe smerenia lor. Este în natura mândriei să aibă o părere foarte bună despre sine. Creștinul smerit este mai înclinat să își vadă propria mândrie decât pe a celorlalți oameni.⁷⁰

Emoțiile cauzate de harul divin schimbă natura omului liber. Emoțiile autentice ale harului izvorăsc din înțelegerea spirituală prin care sufletului îi sunt descoperite excelența și slava lucrurilor divine. Dar ele nu doar că stârnesc simțurile pe moment, producând stări de euforie, ci ele schimbă însăși natura omului.⁷¹ Altfel, care ar fi rostul lor, doar simțurile de dragul simțirilor? În 2 Corinteni 3:18 apostolul Pavel spune „Noi toți privim cu fața descoperită, ca într-o oglindă, și suntem schimbați în același chip al Lui, din slavă în slavă, prin Duhul Domnului”. O astfel de putere care schimbă și transformă este într-adevăr puterea harului divin. O mulțime de alte puteri și influențe pot stârni emoții și sentimente extraordinare de puternice pe moment, dar numai puterea divină poate schimba natura omului făcând ca acele emoții să dureze. Doar descoperirile divine și supranaturale, înțelegerea lucrurilor spirituale va avea acest efect asupra naturii omului. Edwards spune:

A fi născut din nou, a deveni o făptură nouă, a învia din morți, a fi înnoit în duhul minții, a muri față de păcat, a trăi în neprihănire, a te dezbrăca de omul cel vechi, a te îmbrăca cu omul cel nou, a fi altoit într-un butuc nou, a avea sămânța divină implantată în inimă, a fi făcut părtaș naturii divine, sunt experiențe extraordinare de puternice, simțite de om, dar care schimbă natura.⁷²

De aceea, dacă nu există o schimbare radicală și permanentă în cei care cred că au experimentat o lucrare de convertire, toate închipuirile simțirilor lor sunt zadarnice. Apoi, dacă nu există o schimbare permanentă în urma tuturor senzațiilor și emoțiilor pe care le dorește sau pretinde omul, la fel, toate închipuirile lui sunt zadarnice.⁷³ În același timp dacă omul nu își

70 *Ibidem*, pp.150–273.

71 *Ibidem*, pp.290.

72 *Ibidem*, p.291.

73 *Ibidem*, p.297.

poate aminti un moment clar în care acea schimbare a avut loc, dar roadele se văd în viața lui, nu trebuie trasă concluzia pripit ca lucrarea nu a avut loc.⁷⁴

Emoțiile cauzate de har sunt însoțite de un temperament ca al Domnului Isus. Ele produc și promovează în mod natural un duh de iubire, blândețe, liniște, iertare, îndurare, ca al Domnului Isus. De aceea, oricine are o purtare contrară cu natura Domnului Isus, dar are povestiri și ilustrații ale experienței personale, trebuie confruntat cu adevărul biblic. Altfel, înțelepciunea omului este așezată mai presus de înțelepciunea Domnului Isus Hristos. Scriptura nu cunoaște creștini josnici, cu duh gâlcevitor, certăreț, aspru, mândru, disprețuitor.⁷⁵

Emoțiile libere cauzate de har înmoaie inima, fiind urmate de blândețe creștină. Emoțiile dăunătoare împietresc inima în final, indiferent cât de înmuiate păreau la început inimile celor care le experimentau. Astfel acele persoane devin tot mai puțin afectate de păcatele lor prezente și trecute și tot mai puțin conștiente de păcatele viitoare. Sunt tot mai puțin mișcate de avertismentele Cuvântului lui Dumnezeu. După ce caută și experimentează atâtea emoții și stări, având o părere înaltă cu privire la ei înșiși, având o părere înaltă despre ei, crezându-se siguri datorită experiențelor lor, își permit să devină ușuratici, neglijând disciplinele spirituale, glumind chiar cu păcatul. Nu mai sunt alarmați de fărădelegile lor, sunt îngaduitori cu ei în ceea ce privește necurăția și imoralitatea, integritatea nu îi mai caracterizează, nu își mai păzesc piciorul atunci când vin la casa Domnului. De fapt, cu cât mai mare este îndrăzneala sfântă, cu atât mai mică este încrederea în sine, iar modestia crește.⁷⁶

Emoțiile libere cauzate de har cresc apetitul spiritual după realizări spirituale tot mai mari. Cu cât un om Îl iubește mai mult pe Dumnezeu, cu atât își va dori mai mult să Îl iubească. Natura omului născut din nou este însetată după creștere și sfințire. Și cu cât sunt mai puternice și profunde descoperirile spirituale ale creștinului, cu atât el le dorește și mai mult. Emoțiile sfinte ale harului aduc rod în practica creștină.⁷⁷

74 Thomas Shepard, *The Sound Believer*, Eighteenth Century Collections Online, Aberdeen, Printed by James Nicol, 1730, p.38.

75 Edwards, *The Treatise on Religious Affections, Somewhat Abridged, to Which Is Now Added a Copious Index of Subjects*, pp. 298–310.

76 *Ibidem*, pp.311–316.

77 *Ibidem*, pp.317–320.

Așadar, credința autentică este formată în mare parte din emoții. Oricine neagă importanța sau realitatea emoțiilor sfinte, greșește, după cum s-a arătat în prima parte a capitolului. Emoții sfinte, provocate și simțite prin mijloace sfinte. Problema în eclesiologia contemporană o constituie încercarea de a simți lucrurile spirituale prin mijloace firești. Confundându-se astfel emoțiile spirituale cu emoțiile firești. Deoarece prin mijloacele firești nu se pot naște decât emoții firești. Adevăratele emoții sfinte, cauzate de harul divin sunt cauzate în totalitate de adevărurile sfinte, de înțelegerea realităților și adevărurilor spirituale. Emoțiile sfinte nu pot fi provocate și nu sunt cauzate prin nici un mijloc firesc.

Concluzii

Așadar, în această lucrare s-au prezentat câteva aspecte ale Bisericii conduse de simțuri și libertăți⁷⁸. În prima parte a acestui articol s-a prezentat rolul emoțiilor libere în eclesiologie. Astfel clasificând și definind emoțiile, s-a observat cum, pe baza Scripturii, mare parte a vieții de credință este alcătuită din emoții. Prin urmare, nici cei care neglijează partea emoțională (anume cei care vorbesc în mod expre de libertatea simțurilor în ce privește liturghia bisericească), nici cei care îl supra accentuează nu urmează învățătura Scripturii. Apoi s-au prezentat câteva semne care nu arată că emoțiile libere ale omului sunt cauzate de harul divin. S-au prezentat și semne care arată că emoțiile sunt cauzate de harul divin. S-au prezentat rolul emoțiilor în eclesiologie, în viața bisericii ca întreg și în viața fiecărui credincios, diferența dintre ele fiind semnificativă.

S-a arătat de asemenea faptul că deși emoțiile religioase sunt foarte puternice și intense, aceasta nu este o dovadă că ele sunt cauzate de harul divin. Ele pot influența trupul, comportamentul, nu sunt auto-generate, dar aceasta nu arată că ele sunt lucrarea harului divin. Chiar dacă ele ar fi cauzate de textul Scripturii, fiind pline de dragoste și plăcute, aparent religioase, nu arată că sunt cauzate de harul divin. Petrecerea timpului și investirea în activitățile eclesiale nu arată că motivația este una duhovnicească. Faptul că oamenii chiar Îl laudă⁷⁹ pe Dumnezeu într-un mod liber cu gura

78 Ioan-Gheorghe Rotaru, "Biserica lui Dumnezeu, sursa unui Râu al Vieții și al Vindicării", în *Argeșul orthodox*, 2012, XI, nr.564, p.5.

79 În Vechiul Testament cuvintele folosite în principal pentru „laudă” sunt *halal*, al cărui înțeles de bază este legat de a face gălăgie; *yada*, care a fost asociat la început cu

lor, manifestându-se în exterior ca și credincioșii autentici, nu înseamnă că au avut parte de lucrarea harului divin.

De asemenea s-a arătat că emoțiile cauzate de harul divin sunt însoțite de smerenie. Acea smerenie care îl face pe credincios conștient de propria sa nevrednicie, urâciune. Iar mai apoi emoțiile cauzate de harul divin schimbă inima omului. Ele nu sunt stări extatice de moment, ci manifestări puternice care au impact de durată în viața omului. Ele înmoaie inima fiind urmate de blândețe creștină. Ele nu împietresc inima nici nu fac omul să fie firesc. De asemenea emoțiile cauzate de harul divin cresc apetitul după mai multă umblare cu Dumnezeu și cunoașterea Lui, dorința de a realiza spiritual lucrări tot mai mari.

Soluția cred că este întoarcerea la autoritatea Scripturii în toate aspectele vieții de credință, personale și ecleziale. Scriptura trebuie să definească sentimentele și emoțiile noastre, nu propria fire. Cu ajutorul Scripturii trebuie să discernem emoțiile, veghind ca nu cumva să luăm emoții firești ca fiind emoții spirituale. O perspectivă care pune autoritatea Scripturii mai presus de orice nu va permite proclamarea și promovarea unui mesaj simplist, nu va îngădui lipsa de reverență nici nu va diminua importanța doctrinei.

Iar atunci când Scriptura definește eclesiologia. Biserica nu va mai fi condusă de simțuri ci de Domnul Isus Hristos. Închinarea va fi în limitele Scripturii, pentru edificarea sfinților, predicarea va fi dictată de nevoile spirituale ale Bisericii iar Biserica în întregime va fi definită de Dumnezeu prin Cuvânt, nu de cultură.

Bibliografie:

- AMES, William, *Conscience with the Power and Cases Thereof*, English Experience, Its Record in Early Printed Books Published in Facsimile. Amsterdam, Norwood, N.J.: Theatrum Orbis Terrarum ; W.J. Johnson, 1975.
- ARCHIBALD, Alexander, *Rightly Dividing the Word of Truth*, New York, N.Y., Charles Scribner, 1852.

acțiuni fizice și gesturi care însoțesc lauda; și *zamar*, care este asociat cu cântatul sau folosirea de instrumente muzicale. În Noul Testament cuvântul favorit este *eucharstein* (lit. „a mulțumi”), sugerând că persoana care dă laudă are o relație mai intimă cu persoana lăudată, decât în cazul termenului mai formal *eulogein*, „a binecuvânta”. Conform *Dicționarului Biblic*, https://ebiblia.ro/app/index.html?ebiblia#_.

- BALMER, Randall, *Mine Eyes Have Seen the Glory: A Journey into the Evangelical Subculture in America*, New York, N.Y., Oxford University Press, n.d.
- BAXTER, Richard and Chad B. Van Dixhoorn, *The Reformed Pastor*, Updated and Abridged edition, Wheaton, Illinois, Crossway, 2021.
- BEEKE, Joel R., *Reformed Preaching: Proclaiming God's Word from the Heart of the Preacher to the Heart of His People*, Wheaton, Illinois, Crossway, 2018.
- BELL, Rob, *Love Wins: [A Book about Heaven, Hell, and the Fate of Every Person Who Ever Lived]*, New York, N.Y., Books on Tape, 2011.
- BRENNEMAN, Todd M. *Homespun Gospel: The Triumph of Sentimentality in Contemporary American Evangelicalism*, Oxford, Oxford University Press, 2014.
- BRIDGES, Charles. *The Christian Ministry with an Inquiry into the Causes of Its Inefficiency – Primary Source Edition*, From the sixth London edition, New York, Robert Carter, 2014.
- CALVIN, Jean, and David C. Searle, *Commentary on the Psalms*, Edinburgh, Banner of Truth Trust, 2009.
- CORRIGAN, John, "Habits from the Heart": *The American Enlightenment and Religious Ideas about Emotion and Habit*, Vol. 73, n.d.
- EDWARDS, Jonathan, *A Divine and Supernatural Light*, CT, Yale University Press, 1999.
- EDWARDS, Jonathan, *A Treatise Concerning Religious Affections: In Three Parts*, Philadelphia: James Crissy, 1821.
- ———. *Sermons of Jonathan Edwards: A Reader*, Yale University Press, 2008.
- ———. *The Life of David Brainerd: With Notes and Reflections*, CT, New Haven, 1984.
- ———. *The Treatise on Religious Affections, Somewhat Abridged, to Which Is Now Added a Copious Index of Subjects*, Boston, Mass, James Loring, 1821.
- HALYBURTON, Thomas, and Robert Burns, *The Works of Thomas Halyburton*, London, Thomas Tegg, 1835.
- HELM, Paul, *Christian Experience*, Edinburgh, Banner of Truth, 1975.

- ✦ HOEKSEMA, Herman, *Reformed Dogmatics*, Grandville, MI, Reformed Free Pub. Association, 2005.
- ✦ HUNTER, James, *American Evangelicalism: Conservative Religion and the Quandary of Modernity*, Rutgers University Press, 1983.
- ✦ JAKES, T. D., *From the Cross to Pentecost: God's Passionate Love for Us Revealed*, London, Simon & Schuster, Limited, 2010.
- ✦ KNOLL, Mark, *The Scandal of the Evangelical Mind*, Grand Rapids, Mich., Eerdmans, 1994.
- ✦ LEVY, Robert, *Emotion, Knowing and Culture*, Cambridge, Cambridge University, 1984.
- ✦ LUCADO, Max, *In the Grip of Grace*, Nashville, Tenn., W Publishing Group, 1996.
- ✦ ———. *No Wonder They Call Him the Saviour*, Anzea, 1988.
- ✦ ———. *The Applause of Heaven*, Nashville, Thomas Nelson, 2011.
- ✦ ———. *The Great House Of God*. Nashville, Tennessee, Thomas Nelson, 2011.
- ✦ ———. *When Christ Comes: The Beginning Of The Very Best*, Nashville, Tennessee, Thomas Nelson, 2014.
- ✦ LUCARINI, Dan, *Why I Left the Contemporary Christian Music Movement: Confessions of a Former Worship Leader*, Darlington, England, Evangelical Press, 2002.
- ✦ MACARTHUR, John (ed.), *Biblical Doctrine: A Systematic Summary of Bible Truth*, Wheaton, Illinois, Crossway, 2017.
- ✦ MASTERS, Peters, *Fenomenul Carismatic*, Oradea, Făclia, 2010.
- ✦ MEYER, Joyce, *Beauty for Ashes: Receiving Emotional Healing*, Rev. and Expanded ed. New York, Warner Faith, 2003.
- ✦ MULDER, Philip N., *A Controversial Spirit: Evangelical Awakenings in the South*, 1st ed. Oxford University Press New York, 2002.
- ✦ OSTEEEN, Joel, *Your Best Life Now: 7 Steps to Living at Your Full Potential*, New York, Warner Faith, 2004.
- ✦ PACKER, J. I., *A Quest for Godliness: The Puritan Vision of the Christian Life / J. I. Packer*. Wheaton, Illinois, Crossway, 2022.
- ✦ PERKINS, William, Gerald T. Sheppard, Brevard S. Childs, John H. Augustine, and Ralph Cudworth, *A Commentary on Galatians*, Pilgrim Classic Commentaries, New York, Pilgrim Press, 1989.

- PRATT, John, *The Thought of Evangelical Leaders*, Edinburgh, Banner of Truth, 1978.
- ROTARU, Ioan-Gheorghe, *Om-Demnitare-Libertate*, Editura Risoprint, Cluj-Napoca, 2019, pp. 201-215.
- ROTARU, Ioan-Gheorghe, "Biserica lui Dumnezeu, sursa unui Râu al Vieții și al Vindecării", în *Argeșul orthodox*, 2012, XI, nr.564.
- SHEPARD, Thomas, *The Sincere Convert ; and, the Sound Believer*, Morgan, PA., Soli Deo Gloria Publications, 1999.
- ———. *The Sound Believer*, Eighteenth Century Collections Online, Aberdeen, Printed by James Nicol, 1730.
- SINITIERE, Phillip Luke, Shayne Lee, *Holy Mavericks : Evangelical Innovators and the Spiritual Marketplace*, New York, New York University Press, 2009.
- SMITH, Christian, *American Evangelicalism: Embattled and Thriving*, University Press of Chicago, 1998.
- SOLOMON, Robert, *In Defense of Sentimentality*, Oxford, Oxford University Press, 2004.
- STERN, Julia A., *The Plight of Feeling Sympathy and Dissent in the Early American Novel*, Chicago, University of Chicago Press, 2014.
- STODDARD, Solomon, *A Guide to Christ*. Early American Imprints. Northampton [Mass.]: Printed by Andrew Wright, 1816.
- ———. *A Treatise Concerning Conversion: Shewing the Nature of Saving Conversion to God, and the Way Wherein It Is Wrought ; Together with an Exhortation to Labour after It. : To Which Is Added, a Lecture-Sermon Had at Boston, July 2. 1719. Wherein the Way to Know Sincerity and Hypocrisy Is Cleared Up*. Eighteenth Century Collections Online. Boston: Printed by J.F. [i.e. James Franklin] for D. Henschman, and sold at his shop over against the brick meeting House., 1719. <http://opac.newsbank.com/select/evans/2072>.
- ———. *An Appeal to the Learned*, New York, Boston, printed New-York, Reprinted by James Parker, 1751.
- ———. *The Nature of Saving Conversion, and the Way Wherein It Is Wrought*. And now a 2nd ed., with A preface, Boston, Printed for and sold by Edmund Sawyer, at his House in Newbury, 1770.
- *Strange Fire: The Danger of Offending the Holy Spirit with Counterfeit Worship*, Thomas Nelson on Brilliance Audio, 2014.

- ♦ TOZER, A.W., *Ce S-a Întâmplat Cu Închinarea*, Suceava, Perla Suferinței, 2018.
- ♦ WARREN, Rick, *The Purpose Driven Life: What on Earth Am I Here For?*, Expanded ed. Grand Rapids, Mich., Zondervan, 2012.
- ♦ WAYLAND, Francis, *A Memoir of the Life and Labours of the Rev. Adoniram Judson*, Vol. 1, London, Nisbet & Co, 1853.